

організаційною структурою, системою взаємозалежностей і співробітництва. Обґрунтував діяльність різновікових колективів, поєднання впливу колективу і вихователя. Разом з тим вказував на багатогранність взаємовпливів в колективі та їх роль у розвитку окремих індивідуальностей;

- особливе місце у розвитку дитини В.О. Сухомлинський відводив книзі. І не випадково: книгу вчений-педагог вважав джерелом духовної культури, закликав до культури книги в кожній школі, радив щоб учні систематично читали і художню і наукову літературу. Прикладом є величезна власна бібліотека В.О. Сухомлинського, яка зберігається в музеї Павлівської школи.

Твори і виховні ідеї В.О. Сухомлинського наповнюють новим змістом і сучасні підходи до виховання підростаючого покоління [3: 42].

У 1978 році виходить бібліографічний покажчик „В.О. Сухомлинський. Бібліографія творів”. Автором вступної статті „Творча спадщина В.О. Сухомлинського” виступив В.З. Смаль. У цій статті автор дає не лише аналіз основних педагогічних ідей і літературної спадщини письменника і педагога, а привертає увагу вчителів, вихователів, працівників освіти та широкої громадськості до проблем виховання і навчання дітей.

У творах В.О. Сухомлинського знаходяться науково обґрунтовані і перевірені багаторічною практикою поради з питань виховання всебічно розвинутої особистості, організації навчально-виховної роботи школи, взаємодії школи, сім'ї і громадськості у вихованні юних громадян [6: 4].

Усе це свідчить про те, що творча спадщина В.О. Сухомлинського становить значний інтерес і має велике практичне значення як для сучасників, яким був В.З. Смаль, що досліджував і продовжував ідеї визначного вченого-педагога, так і для майбутніх дослідників, педагогів, вихователів і батьків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний архів м. Києва. – Ф. р. – 346. – О. 9. – Сп. 306.
2. Державний архів м. Києва. – Ф. р. – 346. – О. 10. – Сп. 607.
3. Смаль В.З. Серце, віддане дітям // Радянська школа. – № 9. – 1978.
4. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. – К.: Радянська школа, 1976.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Радянська школа, 1976.
6. Сухомлинський В.О. Бібліограф творів. – К.: Рад. школа, 1979.

УДК 37.034

М.Я. Антоненць

КНИГА В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО “ЯК ВИХОВАТИ СПРАВЖНЮ ЛЮДИНУ” В КОНТЕКСТІ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

У статті розглядаються в контексті духовно-моральних цінностей виділені В.О.Сухомлинським у книзі “Як виховати справжню людину” найважливіші риси ідеального образу справжньої людини. Показується актуальність цієї праці вченого для сучасної педагогічної теорії і практики.

The article in the context of spiritual and moral values highlighted VO Suhomlinskogo in the book “How to bring this man the most important features of the ideal image of a real person”. Show the relevance of the work of modern scholars for educational theory and practice.

У Законі України “Про освіту” головною її метою визначено всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток талантів, індивідуальних розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, становлення громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі

інтелектуального, творчого й культурного потенціалу держави. Подібні завдання передбачає і Закон України “Про загальну середню освіту”, а саме: інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості як основа для освіти і трудової діяльності протягом усього подальшого життя людини.

У Національній доктрині розвитку освіти серед пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти названо такі, як особистісна орієнтація освіти, пропагування здорового способу життя, формування національних і загальнолюдських цінностей. Не буде перебільшенням стверджувати, що споріднені цілі й завдання загальної середньої освіти формулював, відстоював і практично реалізовував В.О.Сухомлинський ще у 50-60-х роках минулого століття.

Про ціннісно-гуманістичну, духовну, морально-етичну спрямованість, орієнтованість педагогічної спадщини Василя Сухомлинського свідчать вже самі назви його праць: “Серце віддаю дітям”, “Шлях до серця дитини”, “Духовний світ школяра”, “Людна – найвища цінність”, “Моральні цінності сім’ї”, “Людина неповторна”, “На нашій совісті людина”, “Як виховати справжню людину”, “Моральні заповіді дитинства і юності”, “Обережно: дитина!”, “Щоб душа не була пустою” та ін.

Зокрема над книгою “Як виховати справжню людину” В.О.Сухомлинський працював протягом 1967–1970 років. Її рукопис дістав високу оцінку під час обговорення (вже після смерті Василя Олександровича) в лабораторії морального виховання молодших школярів Науково-дослідного інституту загальних проблем виховання Академії педагогічних наук колишнього Радянського Союзу.

У вступі до книги серед найважливіших рис ідеального образу справжньої людини В.О.Сухомлинський виділяє такі:

- уміння дорожити святинями Батьківщини як особистими цінностями і святинями своєї свідомості й свого серця. Цю рису Василь Олександрович визначає як розуміння і переживання мети і сенсу життя, як уміння поставити перед собою запитання: в ім’я чого людина живе? – і відповісти на нього – в ім’я високої мети;
- гармонійну єдність суспільного й особистого, *великого* і *малого* в духовному житті людини;
- уміння користуватися духовними цінностями й дорожити ними, бачити, знаходити їх, *олюднювати* в особистому світі;
- потребу людини в людині як у носіїві духовних цінностей; виникнення, розвиток цієї потреби на основі духовної спільності людей, їхнього прагнення до оволодіння духовними цінностями;
- активне ставлення до добра і зла;
- почуття людської гідності;
- інтелектуальне багатство, творчий розум, прагнення жити в світі думки; постійне бажання збагачувати й розвивати свій розум;
- естетичне багатство, тонку розвинену потребу в прекрасному;
- любов до праці; прагнення до вдосконалення трудової майстерності;
- фізичну досконалість [15: 149-150].

Духовність В.О.Сухомлинський розглядає як єдність чуттєво-емоційної, моральної, естетичної й інтелектуальної сфер. У книзі “Духовний світ школяра” вчений пише: “Сфера духовного життя людини – це розвиток, формування й задоволення її моральних, інтелектуальних і естетичних запитів та інтересів у процесі активної діяльності” [12: 212]. А у статті “Щоб душа не була пустою” Василь Олександрович наголошує: “Моральні цінності – це плоть і кров живих людей, це трепетне биття гарячого серця, це щастя життя людини в ім’я щастя людства, це радощі і страждання” [14: 260].

Зміст книги “Як виховати справжню людину” становлять конкретні етичні бесіди, настанови, присвячені ідеалам, цінностям і святиням, що стосуються любові до Батьківщини, громадянськості; ставлення до людей і обов’язку перед ними; ставлення до батьків, рідних та близьких; розуміння життя, добра і зла в ньому; виховання високих моральних якостей і

норм поведінки; любові до знань, школи, учителя; дружби, любові, сім'ї; ставлення до краси у природі та суспільстві. Уміщені в книзі етичні настанови поділяються, як правило, на дві частини: на адресовані учням бесіди й методично-ілюстративний матеріал, що включає притчі, новели, казки і легенди. Деякі повчання суголосні з настановами автора, викладеними у книзі “Моральні заповіді дитинства і юності”. Художньо-ілюстративний матеріал до повчань, поданих ним у книзі “Як виховати справжню людину”, вчений наводить також у створеній ним “Хрестоматії з етики для читання учням Павлівської середньої школи”. Це п'ятитомний рукописний посібник, що й нині зберігається в Державному педагогічно-меморіальному музеї В.О.Сухомлинського у селищі Павлиш Онуфрієвського району Кіровоградської області. У хрестоматії вміщено художні твори-мініатюри Василя Олександровича – казки, легенди, притчі, новели, нариси, оповідання тощо – відповідно до віку, світоуявлень та інтересів дітей – дошкільнят, учнів 1-2, 3-4, 5-7, 8-10 класів. Василь Олександрович уклав також спеціальну Хрестоматію моральних цінностей, яка увібрала моральні цінності, створені людством з найдавніших часів. Це, зокрема, подвиги, що здійснили люди, вірні своїй Батьківщині, ідеалам рідного народу, власним переконанням. На прикладах життя і подвигів кращих синів і дочок Вітчизни у Павлівській середній школі вчили учнів бути справжніми громадянами, патріотами своєї Батьківщини.

У книзі “Як виховати справжню людину” В.О.Сухомлинський називає школу духовною колискою, найважливішим вогнищем мудрості народу. Духовною колискою народу школа є в тому розумінні, підкреслює Василь Олександрович, що вона – головний скульптор душі народу, в ній учень усвідомлює себе як громадянина, хранителя духу народу, його багатства й цінностей. Василь Олександрович так охарактеризовує винятково важливе соціальне значення школи: “...суспільство створило спеціальний заклад, в якому дітей, підлітків, юнаків і дівчат навчають і виховують, – школу. Від того, як побудована школа, наскільки яскраво втілені в ній духовні цінності суспільства, залежить майбутнє нашого народу, нашої країни [...]. Від побудови школи, від того, як бачать життя її вихованці, куди спрямовані їхні духовні пориви, що вони вважають своїм ідеалом, залежить доля ... суспільства. У школі твориться людина. Школа – святиня і надія народу [15: 336–337].

У книзі “Як виховати справжню людину” В.О.Сухомлинський часто вживає поняття “святиня”, “святині” на означення того, що він вважає особливо дорогим, значущим, до чого ставиться з особливою любов'ю, шанобливістю і поцінуванням. Наприклад, Василь Олександрович звертається до школяра з такою настановою: “Соромся порожнечі душі. Найбільше соромся того, що в тебе немає своїх святинь, свої непохитних, незаперечних істин, правил, принципів” [Там само, с. 262]. До вічних і непохитних святинь Василь Олександрович відносить Вітчизну, почуття любові до рідної землі.

В.О.Сухомлинський наголошує, що є святині, які ні з чим не можна порівнювати, зіставляти. Це Батьківщина, Вітчизна, синівська вірність, відданість тій землі, де кожний народився і осмислив себе як невід'ємну частинку свого народу. Отже, дуже важливим Василь Олександрович вважає те, щоб з дитинства в людини було духовне життя в світі моральних цінностей – святинь Батьківщини, рідного народу та його історії.

Найстрашнішим, що трапляється в середовищі підлітків, юнаків і дівчат, В.О.Сухомлинський називає порожнечу душі, відсутність святого й непорушного, єдино істинного і правильного, відсутність тієї духовної сутності, без якої немає людської особистості, почуття честі й гідності. “Роби так, як повинно бути, не для годиться, не тому, що хтось побачить твої хороші вчинки і похвалить тебе, а за велінням власної совісті. Бути справжньою людиною на одинці зі своєю совістю значно важче, ніж на очах людей, що оцінюють твої вчинки, схвалюють добро і засуджують зло. Звітувати перед своєю совістю значно важче, ніж перед іншою людиною [...] Будь гранично чесним наодинці з собою”, – радить вчений-гуманіст [Там само, с. 251]. Тому особливою сферою навчально-виховної роботи В.О.Сухомлинський вважає захист і оберігання дітей, підлітків і юнацтва від одного з найбільших лих – бездумності, порожнечі душі. “Віра в святині, віра в ідеали, – наголошує Василь Олександрович, – один із найглибших коренів духовної стійкості, мужності,

непохитності, повноти життя, справжнього щастя. Справжня людина починається там, де є святині душі” [Там само, с. 227].

Говорячи про ставлення до батьків, дідусів і бабусь, В.О.Сухомлинський висловлює дітям такі настанови:

“Будьте добрими дітьми своїх батьків і матерів. Три нещастя є в людини: смерть, старість і погані діти – говорить українська народна мудрість. Старість – невідворотна, смерть – невблаганна...”;

“Хороші діти – спокійна старість, погані діти – старість стає пеклом, – говорить українська народна мудрість. Пам’ятайте: як ви, діти, шануете своїх батьків, так і ваші діти шануватимуть вас, коли ви станете батьками і матерями” [Там само, с. 212];

“Старість не може бути щастям. Старість може бути спокоєм або бідною. Спокоєм вона стає тоді, коли її поважають. Бідною її роблять забуття і самотність. Не роби старість своїх дідуся й бабусі, батька й матері бідною” [Там само, с. 216].

У книзі “Як виховати справжню людину” В.О.Сухомлинський звертається до учнів і з такою настановою-повчанням: “Моральною особою ти станеш лише тоді, коли в твоїй душі назавжди оселяться совість, соромливість, відповідальність і обов’язок. Це чотири найважливіші джерела, що живлять твою моральну доблесть і культуру. Вони взаємно пов’язані, тісно переплітаються. У совісті гармонійно поєднуються знання й відчуття нашого обов’язку перед суспільством, перед людьми, а звідси – перед самим собою” [Там само, с. 261]. Головним у тому, щоб найсильнішим і невблаганним суддею людських вчинків стала совість, має бути оберігання дитини від лицемірства й підлості, виховання, за формулюванням Василя Олександровича, чистої совісті.

В.О.Сухомлинський прагнув того, щоб утвердити в свідомості дітей, підлітків і юнацтва ставлення до школи як до творіння і найважливішої цінності народу, оскільки вважав, що школа – це колиска моральності, культури, слави і величі народу. Однак, зокрема, моральність, на переконання вченого, стає етичною практикою лише коли поняття про повинність, про добро і зло, про моральні цінності одухотворюються живою людською пристрасстю вчителя і учнів – відданістю і любов’ю, непримиренністю і ненавистю, прагненням до ідеалу, взаємостосунками однодумців. Для цього “учителеві треба мати величезний талант любові до людини і безмежну любов до своєї праці і насамперед до дітей, щоб на довгі роки зберегти бадьорість духу, ясність розуму, свіжість вражень, сприйнятливості почуттів – а без цих якостей праця педагога перетворюється в муку. [...] у школі не повинно бути жодного педагога, для якого праця вчителя була б тягарем” [15: 342].

У книзі “Як виховати справжню людину” В.О.Сухомлинський сформулював *десять “не можна”*, які реалізовувалися у навчально-виховному процесі очолюваної ним Павлиської середньої школи; перелік *негідних речей*; того, що вважалось мерзотним і гидким; *закони дружби*; *закони мужності*; *внутрішні закони особистості*, за якими вона буде своє життя, розпоряджається своєю долею; *правила правового виховання*; правила здійснення виховного процесу.

Людину, яка і до добра, і до зла ставиться байдуже, В.О.Сухомлинський називає людиною з порожньою душею. У цьому контексті Василь Олександрович пише: “Ідея добра – це мірка, з якої ти підходиш до пояснення й оцінки людських відносин. Слід прагнути, щоб вона була нормальним охоронцем твоєї совісті, спонукачем твоєї моральної, непохитної духовної стійкості, ідейної мужності” [Там само, с. 229];

“Те, що повинно стати моральною серцевиною твоєї особистості, – моральна чистота, благородство, непримиренність до зла – залежить від того, як ідея добра стає твоїм переконанням, суттю твоєї душі...” [Там само, с. 230];

“Зло починається з елементарного морального невігластва, з етичної неграмотності, з того, що людина на певному етапі свого розвитку не осягла азбуки людської культури і тому почала опускатися в болото дрімучого морального невігластва. Ось чому етичне виховання набуває в нашому суспільстві соціального, політичного змісту” [Там само, с. 231].

В умовах тоталітарної колективності В.О.Сухомлинський наполегливо відстоював ідею про самоцінність дитячої індивідуальності, що має ґрунтуватися на любові, повазі і довірі до неї. “Я вважаю, що школа лише тоді школа, коли головний предмет у ній – людинознавство, коли пізнання світу починається з пізнання людської душі...”, – стверджує вчений-гуманіст [Там само, с. 156].

Педагогіка у поглядах В.О.Сухомлинського – це передусім наука про духовні цінності: моральні, естетичні, пізнавальні тощо. Тому вчений рекомендує вчити учнів умінню бачити в кожній людині найвищу цінність. Цьому має передувати тривалий, багаторічний процес виховання з метою підготовки маленької людини до усвідомлення означеної гуманістичної істини.

Якщо дитина втратила віру в людину або зовсім її не знала, в її душі відбувається надлом, а нерідко й трагедія, дитина стає морально товстошкірою, для неї не існують моральні цінності: “Треба помітити людину, яка падає, і не дати їй упасти”, – підкреслює Василь Олександрович [Там само, с. 155].

У книзі “Як виховати справжню людину” В.О.Сухомлинський дає настанови не лише школярам, а й висловлює мудрі рекомендації педагогам. Ось деякі з них:

“Відчуття і розуміння того, що тобою дорожать, – величезна людська цінність. Наша місія полягає в тому, щоб кожна дитина пізнала цю цінність і дорожила нею” [Там само, с. 189];

“... освітлити свідомість дитини думкою про те, що вона завтрашня доросла людина, що їй треба готуватися до місії творця матеріальних і духовних цінностей” [Там само, с. 161–162];

“... треба виховати ... спрямованість всього ... духовного життя – прагнення до людини. Всі інші цінності дитина повинна розглядати в світлі людського блага” [Там само, с. 195];

“Вчити так, щоб ідеал моральності, який ми відкриваємо перед дитиною був співзвучний з найтоншими сердечними порухами дитини, з її уявленнями про добро, справедливість, красу” [Там само, с. 344];

“Шкільна етика, по суті, – це гармонія особистості педагога і його морального ідеалу, в правдивість, істинність, мудрість якого ми закликаємо дитину вірити” [Там само, с. 342–343];

“Скільки є спокус, щоб робити не те, що треба, а те, що хочеться. Якщо маленьку людину пустити цією спокусливою доріжкою, матеріальний достаток приведе до духовної убогості [Там само, с. 232].

Однією з найнебезпечніших хвороб багатьох шкіл В.О.Сухомлинський вважав безкнижність: “...книжка не увійшла в життя учнів, не стала їхньою щоденною духовною потребою. Книжок на бібліотечних полицях може й багато, але вони як сплячі велетні” [13: 253]. Тому у книзі “Як виховати справжню людину” В.О.Сухомлинський підкреслює: “Незамінним джерелом знань і невичерпним джерелом твого духовного життя є книжка. Створи свою бібліотеку. Умій не тільки читати, а й перечитувати. Читання – це праця, творчість, самовиховання твоїх духовних сил, волі” [15: 358].

Наголошуючи, що кожна школа повинна мати своє обличчя (свої звичаї, традиції, своє свято), В.О.Сухомлинський зазначає: “Свято нашої школи – це Свято Книги. Його проводимо перед початком навчального року. Кожний батько, кожна мати в цей день купує своїм дітям пам’ятний подарунок – книжку. Цією книжкою поповнюється сімейна бібліотека. Але найзначнішим, символічним актом цього свята є урочиста передача у Вічну Бібліотеку однієї або кількох книжок, що вийшли за останній рік. На полицю ставимо книжки, які стоятимуть вічно [Там само, с. 338–339].

Вважаючи надзвичайно важливим виховання в дітей і юнацтва погляду на школу як найважливіший осередок духовного життя народу, Василь Олександрович стверджує: “Школа як колиска народу, колиска духу і культури народної живе насамперед у книзі” [Там само, с. 338]; “Тільки книжка створює школу. Тільки ставлення до книжки як до

найважливішої і вічної, неперехідної духовної цінності створює ставлення до школи як до колиски народу” [Там само, с. 340].

У книзі “Як виховати справжню людину” наявна фрагментарна данина тогочасній панівній комуністичній ідеології. Так, Василь Олександрович вірив у привабливі у пропагандистсько-агітаційному плані комуністичні ідеали. Водночас вчений глибинно поєднав, особливо в останній період його короткотривалого життя, навчально-виховний процес очолюваної ним Павлиської середньої школи з духовною мудрістю української народної педагогіки й української національної культури. Тому цілком справедливим є твердження, що коли б В.О.Сухомлинський зробив лише єдине – повернувся за умов радянської доби увагу до народної педагогіки, то вже тільки за це його ім’я було б навечно укарбоване у світову педагогічну науку [11].

Книга В.О.Сухомлинського “Як виховати справжню людину” є надзвичайно актуальною й нині. Вона може бути програмною для духовної, морально-етичної освіти і виховання підростаючих громадян Української держави.

Про історичну значущість постаті самого В.О.Сухомлинського і цінність його вкладу в розвиток педагогічної науки й освітньо-виховної практики свідчать уже самі назви статей про Василя Олександровича: “Гідний довічної шани” (В.Каюков), “Із когорти безсмертних” (В.Постовий), “В педагогическом строю навечно” (Г.Аржаная), “Бесстрашный рыцарь педагогики” (З.Равкин), “Выдающийся мастер педагогического труда” (І.Зязюн), “Выдающийся педагогический талант” (Г.Филонов), “...провісник педагогіки людяності” (В.Іфферт), “Педагогічна зірка Василя Сухомлинського...” (Н.Ничкало), “Хай сяє молоді зірка Сухомлинського” (С.Скалько). Тож нехай неперервним буде творчий діалог сучасних і майбутніх поколінь педагогів з неперебутніми філософсько-педагогічними ідеалами Василя Олександровича Сухомлинського.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аржаная Г. В педагогическом строю навечно // Детская литература. – 1972. – № 8. – С. 2-6.
2. Законодавство України про освіту: Збірник законів. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 159 с.
3. Зязюн І.А. Выдающийся мастер педагогического труда В.А.Сухомлинский // Основы педагогического мастерства: Учеб. пособие для пед. спец. высш. учеб. заведений / И.А.Зязюн, И.Ф.Кривонос, Н.Н.Тарасевич и др.; Под ред. И.А.Зязюна. – М.: Просвещение, 1989. – С. 40-43.
4. Іфферт В. Гуманізм індивіда у спадщині В.Сухомлинського: Сухомлинський як провісник педагогіки людяності //Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 75-річчю від дня народження видатного українського педагога /Упоряд. О.Я.Савченко, М.Я.Антонець; Відп. ред. О.В.Сухомлинська. – К.: АПН України, 1993. – С. 14-17.
5. Каюков В. Гідний довічної шани //Педагогічна газета. – 1999. – № 9 (вересень).
6. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. – 24 квітня-1 травня.
7. Ничкало Н.Г. Педагогічна зірка Василя Сухомлинського: сучасні виміри педагогічної спадщини видатного педагога // Освіта. – 1999. – № 55-56.
8. Постовий В.Г. Ім’я із когорти безсмертних // Журнал для батьків. – 1999. – № 1. – С. 22-23.
9. Равкин З.И. Бесстрашный рыцарь педагогики – В.А.Сухомлинский // Равкин З.И. Творцы и новаторы школы, рожденной Октябрем: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1990. – С. 195-204.
10. Скалько С. Хай сяє молоді зірка Сухомлинського: Традиції, започатковані Добротворцем //Освітнянське слово: Науково-методичний додаток до газети “Кіровоградська правда”. – 2003. – Березень.
11. Сновський Ф. Сухомлинський – у Китаї // Пед. газета. – 1996. – № 11, листопад.
12. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра //Вибрані твори: У 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – С. 207-400.
13. Сухомлинський В.О. Народний учитель // Вибрані твори: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – С. 239-255.

14. Сухомлинський В.О. Щоб душа не була пустою // Вибрані твори: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 5. – С. 255-269.
15. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину // Вибрані твори У 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С. 147-416.
16. Филонов Г.Н. Выдающийся педагогический талант: 60 лет со дня рождения В.А.Сухомлинского // Сов. педагогика. – 1978. – № 9. – С. 36-44.

УДК 371.4

М.І. Карпенко

ПЕДАГОГІЧНА СВІДОМІСТЬ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО: НОВАТОРСЬКА ПАРАДИГМА

Стаття розкриває сутність та головні риси педагогічної свідомості В.О. Сухомлинського.

The article deals with the problem of essence and main features of pedagogical consciousness of V.A. Sukhomlinsky.

Майже сорок років пройшло з того дня, як перестало битися серце видатного українського педагога – новатора В.О. Сухомлинського. Як це не дивно звучить, але педагогічна свідомість В.О. Сухомлинського потребує ґрунтовного аналізу з нових теоретичних позицій, з урахуванням сучасних соціокультурних реалій та історичного виховного досвіду українського народу.

Серед останніх досліджень і публікацій з проблеми назвемо такі: І.Д Бех у своїй роботі розкрив духовно-екзистенційні аспекти педагогічної свідомості В.О. Сухомлинського [1: 247 – 262]; філософсько-культурологічний підхід до аналізу педагогічного мислення Василя Сухомлинського здійснили Є.Г. Родчанін та І.А. Зязюн [2]; науково-методичне використання педагогічних ідей В.О. Сухомлинського у сучасній практиці навчання та виховання подано в колективному посібнику «В.О. Сухомлинський – майбутньому педагогу» [3].

Виходячи зі сказаного, ми формулюємо мету статті: здійснити науково-теоретичний аналіз феномену педагогічної свідомості В.О. Сухомлинського та розкрити її сутнісні ознаки.

Педагогічна свідомість – це система особистісно засвоєних, ціннісно орієнтованих ідей та поглядів на педагогічні об'єкти, явища і процеси, що забезпечують теоретичне мислення та практичну діяльність вчителя і вихователя.

При збереженні загальних рис, притаманних свідомості усіх вчителів і вихователів, існують специфічні особливості, характерні лише для конкретного педагога. Аналіз теоретичної спадщини та виховної практики В.О. Сухомлинського дозволяє виділити головні ознаки його педагогічної свідомості – національність, катарсичність, гуманізм, ноосферність, образність. У своїй сукупності вони, на наш погляд, складають особливу якісну характеристику особистості вченого-педагога, яка відрізняє його від багатьох сучасників і наступників.

В особі В.О. Сухомлинського українська педагогіка отримала свого першого справжнього класика. Він був саме класиком, бо створив оригінальну, цілісну, завершену систему виховання, яка багато в чому випереджала свій час, знаходилася в теоретико-методологічній опозиції до існуючої виховної доктрини. Методологічні підходи В.О. Сухомлинського творчо розвивали та поглиблювали теорію народності у суспільному вихованні К.Д. Ушинського. Педагогічна новизна та своєрідність поглядів першого українського класика полягала в тому, що він теоретично обґрунтував і практично втілював принцип національності виховання з позицій саме українського народу. Національність виховання виражає його етнокультурну концентрованість та спрямованість на народний